

N:o 23.

Ank. till Riksd. kansli den 13 maj 1904, kl. 11 f. m.

*Första Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 9,
i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl.
Maj:t angående undervisning i hälsolära vid rikets
läro- och utbildningsanstalter.*

Med anledning af en inom Andra Kammaren af herr *E. O. V. Wavrin* i Stockholm väckt motion, har Andra Kammaren med bifall till motionen för sin del beslutat, att Riksdagen skulle i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, »det Kungl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärder för meddelande i tillämpliga delar af undervisning i ämnet hälsolära vid våra läro- och utbildningsanstalter.»

Sedan detta beslut delgifvits Första Kammaren, har denna kammare hänvisat ärendet till sitt tillfälliga utskott n:o 2.

Till stöd för sin i ämnet gjorda hemställan har motionären anfördt följande:

»Hälsan ägnas i allmänhet ej den omsorg, som dess betydelse förtjänar. I betraktande af de resultat, en rationell hälsovård förmår åstadkomma, och de förpliktelser, vi hafva mot det uppväxande släktet i detta hänseende, kunde man vänta sig, att hälsoläran skulle intaga en mycket framstående plats bland lärosätenas discipliner. Men i stället saknas den i allmänhet bland läroämnena. Vi hafva endast *en* professur i allmän hälsovårdslära, nämligen vid karolinska mediko-kirurgiska institutet. Visserligen bibringas de studerande mer eller mindre af de elementära kunska-

perna om människokroppens anatomi och något af fysiologi, men med undantag för några flickskolor torde ingen undervisning alls i tillämpningen af dessa studier på hälsovården förekomma.

Den största uppmärksamheten på detta område ägnas sjukvården; hälsovården är styfbarnet.

Men detta bakvända tillvägagångssätt hämnar sig. Trots den, särskildt bland de nordiska folken, växande lifslängden, hotar en tilltagande degeneration hos släktet att göra lifvet allt ömkligare för det stora flertalet. Hälsan — och därmed utvecklingskraften och lyckan — flyr oss.

Det behöfs endast att erinra om några af våra värst härjande folksjukdomars utbredning: lungsotens, könssjukdomarnas, alkoholismens och tandrötans¹⁾, samt andra sjukdomars hotande tillväxt: influensans, nervositetens, i dess många nedbrytande former, magsjukdomarnas, blodfattigdomens, kräftans, blindtarmsinflammationens med fleres, för att ådagalägga detta tillstånd. Och kan det vara naturligt eller oundvikligt, att barn skola genomgå i större eller mindre grad skalan af barnsjukdomar: mässlingen, skarlakansfeber, kikhosta, engelska sjukan²⁾ o. s. v. Vore det icke naturligt, att de så godt som utan undantag växte upp friska?

Skola vi slå oss till ro med den reflektionen, att »ett från de naturliga mer och mer afvikande lefnadssätt» orsakar dessa rubbningar i organismen?

För att råda bot mot det svåra missförhållandet har man bland annat föreslagit undervisning särskildt rörande tuberkulosen, könslifvet, rusdryckernas och tobakens verkningar, tändernas vård m. m.

Men hvad annat är allt detta än olika, ehuru sammanhängande, utomordentligt viktiga kapitel af den allmänna hälsolära, hvori undervisning beklagligtvis saknas? Ja, vi sakna så godt som fullständigt lärare i detta ämne för tillfredsställande af det stora behovet däraf. Och på utbildning af lärare i ämnet måste väl den första uppmärksamheten riktas.

Hälsolära i dess mest omfattande bemärkelse, allmän hygien, måste blifva ett af de allra viktigaste läroämnena i all undervisning och uppfostran. I Andra Kammarens tillfälliga utskotts utlåtande n:o 2 till denna Riksdag rörande behovet och vikten af rationell tandvård yttrar utskottet, att det för vinnande af en obestridligt önskvärd begränsning af tandrötan

¹⁾ 85 till 99 procent af skolbarn på olika orter i landet lida af tandröta, och omkring 20 till 37 procent af tänderna äro skadade.

²⁾ Nära 75 procent af späda barn i Stockholm åsamkas engelska sjukan, minst 50 procent på landsbygden.

närmast vore angeläget, »att allmän hälsolära gjordes till obligatoriskt undervisningsämne i våra skolor och för de värnpliktige, hvarvid undervisningen skulle meddelas af därtill fullt kvalificerade personer». För ett så viktigt ämne måste alltid finnas utrymme i läroplanen.

Ett folks hälsa är källan till all dess kraft, den andliga såväl som den materiella, detta kan aldrig för ofta upprepas. Att icke vårda hälsan som den dyrbaraste egendom är värre än ett brott och den *sämsta national-ekonomi*. Det vi lägga ned på hälsovård, det hafva vi mer än igen på minskad sjukvård.»

Det yttrande Andra Kammarens utskott afgifvit i förevarande ärende är af följande lydelse:

»För motionärens yrkande, att undervisning i hälsolära måtte komma att meddelas i våra läro- och utbildningsanstalter, kunna, enligt utskottets mening, särdeles goda grunder anföras. Visserligen är det öfver hufvud taget icke möjligt eller ens önskligt, att i skolorna undervisning införes i alla de olika ämnen, hvori kunskap för människan är af betydelse. Ett sträfvande i sådan riktning skulle ofelbart leda till ett för resultatet af skolans arbete högst skadligt mångläseri, någonting som vi i åtskilliga af våra skolor redan fått mer än nog utaf. Tvärt om är det i stället af nöden, att antalet undervisningsämnen i hvarje skola noga begränsas till hvad som motsvarar å ena sidan skolans ändamål och uppgift samt å andra sidan lärjungarnas utvecklingsgrad och förmåga att på ett tillfredsställande sätt tillgodogöra sig undervisningen. Men härvid ter det sig från en annan synpunkt fullt ut lika viktigt, att man vid upprättandet af läroplaner för olika slag af skolor väljer just sådana ämnen för hvarje skolart, hvilka utan att brista i lämplighet som utbildningsmedel på det ifrågasvarande stadiet innehålla just det kunskapsstoff, som lärjungarna företrädesvis behöfva tillägna sig. Det kan icke nekas, att ämnet hälsolära vid en från antydda synpunkt företagen pröfning af de läroämnena, i hvilka undervisning meddelas eller kan komma att meddelas i våra offentliga skolor, visar sig vara af en sådan betydelse, att det till och med framför flertalet andra ämnen borde utgöra föremål för undervisning i de allmänna barnoms- och ungdomsskolorna. Utan att i ringaste mån underskatta värdet af kunskaper i t. ex. gamla tidens historia, främmande världsdelars geografi eller läran om himlakropparnas rörelser, nödgas man emellertid medgifva, att dylika kunskaper för ingen människa kunna vara af större gagn

eller värde än kunskap om de enklaste grunderna för hälsans bevarande. Af ett sådant medgifvande borde följa, att undervisning i hälsolära i de allmänna skolorna ställdes framför undervisningen i åtminstone vissa delar af historien, geografin och naturkunnigheten. Så har likväl, som bekant, hittills icke varit fallet. Hälsoläran har i stort sedt varit utesluten från de allmänna skolornas läroplaner, och detta i trots äfven däraf, att ämnet jämväl med hänsyn till sitt värde som allmänt bildningsmedel godt torde uthärda jämförelse med, om icke öfverträffa t. ex. de nyss nämnda ämnena, hvilka i alla barndoms- och ungdomsskolor utan undantag äro föremål för undervisning.

Emellertid har under den senaste tiden sträfvandet att göra hälsoläran till undervisningsämne i skolorna varit i ständig tillväxt. Detta förhållande har på flere sätt gifvit sig uttryck. Undervisning om de rusgifvande ämnenas natur och verkningar, hvilken undervisning, såsom också motionären antyder, kan anses utgöra en speciell del af hälsoläran, har redan länge varit anbefalld att meddelas i våra offentliga skolor. I senast utgifna upplagan af Normalplan för undervisningen i folkskolor och småskolor har föreskriften angående nyssnämnda undervisning om de rusgifvande ämnena utvidgats till att omfatta äfven de narkotiska ämnena, och då samma normalplan i lärokursen för folkskolan upptager redogörelse för människokroppens byggnad, förrättningar och *vård*, så kan i sistanförda uttryck sägas ligga fröet till en föreskrift om undervisning jämväl i hälsolära i allmänhet. Yrkanden om undervisning i andra speciella delar af hälsoläran än de här ofvan nämnda hafva ock vid olika tillfällen framställts, och slutligen har den senast tillsatta läroverkskommittén i sitt förslag till kursplan för de omorganiserade läroverken upptagit äfven det allmännaste af hälsoläran. Alla dess omständigheter visa, att man numera i allmänhet kommit till insikt om hälsolärans betydelse och om vikten däraf, att undervisning i detta ämne icke undanhålles skolornas ungdom. Tiden bör därför anses nu vara inne för införandet af systematisk undervisning i hälsolära i vårt lands läro- och utbildningsanstalter.

För åstadkommande af en fruktbringande undervisning i hälsolära är det emellertid icke nog blott och bart, att föreskrift gifves om att sådan undervisning skall i skolorna meddelas. En sådan föreskrift kan, om inga andra åtgärder i samma syfte vidtagas, komma att bli väsentligen blott en död bokstaf, såsom exemplet af den år 1892 gifna föreskriften om undervisning rörande de rusgifvande ämnenas natur och verkningar mer än tillräckligt visat. Om en dylik föreskrift skall leda till önskad resultat

tat, kräfvdes det tillika, att närmare föreskrifter meddelas rörande undervisningens omfång och huru den skall anordnas, och i synnerhet är det af nöden, när fråga är om ett i det stora hela nytt läroämne, att försorg drages dels om utarbetandet af lämpliga läroböcker i ämnet och dels om bibringande af nödig kompetens åt de lärare, som skola handhafva undervisningen. Hvilka särskilda mått och steg, som i dessa afseenden äro lämpliga och bäst ägnade att främja åstadkommandet af en tillfredsställande undervisning i det ifrågavarande ämnet i våra skolor, böra emellertid underställas Kungl. Maj:ts bedömande.

Då utskottet alltså håller före, att hälsoläran är ett ämne af sådan beskaffenhet, att kunskap i detsamma är af stort praktiskt värde för hvarje människa, och att det tillika såsom bildningsmedel och med hänsyn till sin lämplighet öfver hufvud som undervisningsämne i skolorna väl kan jämnställas med flertalet öfriga skolämnena, så hemställer utskottet,

att Andra Kammarerna ville för sin del besluta, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhåller, det Kungl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärder för meddelande i tillämpliga delar af undervisning i ämnet hälsovårdslära vid våra läro- och utbildningsanstalter.»

Då Första Kammarens utskott nu går att afgifva yttrande i den föreliggande frågan, vill utskottet till en början såsom sin uppfattning uttala, att några nya läroämnen icke utan särskildt tvingande skäl böra upptagas på undervisningsplanen för våra offentliga läroanstalter. Såsom Andra Kammarens utskott antydt, skulle nämligen detta leda till en ytterligare utveckling af det för resultatet af skolans arbete högst skadliga mångläseriet.

Utan att förneka den betydelse, som en inom de bredare lagren af vårt folk spridd kunskap om de allmännaste reglerna för hälsans bevarande måste hafva såväl för den nuvarande som för kommande generationer, skulle utskottet därför icke kunnat tillstyrka det framlagda skrifvelseförslaget, om utskottet funnit detsamma innebära en hemställan om hälsolärans upptagande såsom ett nytt läroämne bredvid de många förutvarande.

Utskottet har emellertid ur de nu gällande läroplanerna för statens undervisningsanstalter inhämtat, att sträfvanden redan gjort sig gällande att i sammanhang med undervisningen i naturkunnighet inrymma åtminstone någon plats åt hälsoläran.

Så skall, såsom här ofvan af Andra Kammarens utskott anmärkts, enligt gällande läroplan för undervisningen vid våra folkskolor, lärokursen i naturkunnighet bland annat omfatta en redogörelse för människokroppens

byggnad, förrättningar och vård, därvid, jämlikt kungl. cirkuläret den 4 nov. 1892, särskildt skall meddelas en efter lärjungarnes uppfattningsförmåga lämpad undervisning om de rusgifvande och narkotiska ämnenas natur och verkningar. I de allmänna läroverkens första klass skall undervisningen i naturkunnighet omfatta det allmännaste af läran om människokroppens byggnad, hvarjämte jämväl i dessa läroverk liksom i folkskolelärareseminarierna undervisning af samma art, som ofvan angifvits, skall meddelas rörande rusgifvande m. fl. ämnen. Äfven om affattningen af dessa föreskrifter, om man bortser från den i ofvanberörda kungl. cirkulär särskildt omförmälda undervisningen, gifver vid handen, att man snarare afsett att bibringa lärjungarne den teoretiska kunskap rörande människokroppen, som skulle utgöra en förutsättning för ett rätt förstående af de allmänna reglerna för hälsans vårdande, än att åvägbringa den mera praktiska undervisningen i hälsoläran, som motionären synes hafva åsyftat, borde det dock icke vara uteslutet, att åtminstone den föreskrifna redogörelsen för människokroppens vård innefattade undervisning i hälsolärans mest elementära grundsatser.

De utfärdade undervisningsplanerna hafva emellertid icke stannat vid nu berörda antydningar. I normalplan för folkskolans högre afdelning finnes »naturkunnighet och hälsolära» upptaget såsom ett läroämne, rörande hvilket bland annat föreskrifves, att undervisning i hälsolära skall meddelas i samband med förnyad och mera omfattande framställning af människokroppens byggnad och förrättningar. I de allmänna läroverken skall redan enligt nu gällande bestämmelser den för latinliniens B-linie och reallinien föreskrifna undervisningen i naturalhistoria i sjätte klassens öfre och sjunde klassens nedre afdelning jämväl omfatta människokroppens byggnad och förrättningar, äfvensom i sammanhang därmed det allmännaste af hälsoläran. Och såsom här ofvan af Andra Kammarens utskott angifvits, har äfven den senaste läroverkskommittén tillstyrkt, att det allmännaste af hälsoläran upptages i kursplaner för de allmänna läroverken, hvadan det är att antaga, att hälsolära äfven efter genomförande af den omorganisation af de allmänna läroverken, som inom kort är att förvänta, icke uteslutes från undervisningsplanen.

Ehuru sålunda redan enligt gällande föreskrifter undervisning i hälsolära skall meddelas i flertalet af våra läro- och utbildningsanstalter, har utskottet trots sig finna, att denna undervisning icke bedrifves så effektivt och fruktbärande, som det med hänsyn till ämnets praktiska betydelse vore önskligt. Otillräcklig kompetens hos förefintliga lärarekrafter i

förening med brist på lämpligt uppställda läroböcker hafva nämligen gjort att hälsoläran i jämförelse med naturkunnighetens öfriga delar erhållit en mycket undanskjuten ställning, hvartill kommer, att undervisningen näpe- ligen gifvits den för det praktiska livets behof lämpade riktning, som i synnerhet är önskvärd. Så vill utskottet i detta sammanhang särskildt framhålla vikten däraf att undervisningen i hälsolära, med uteslutande af alla anatomiska och fysiologiska detaljer, i främsta rummet riktas på att låta de allmännaste hygieniska grundbegreppen, såsom behovet och nyttan af frisk luft, renlighet samt omväxlande rörelse och hvila, ingå i folkmed- vetandet, äfvensom på ett meddelande af lämpliga praktiska anvisningar till motverkande af de mest förödande folksjukdomarnes, däribland framför allt tuberkulosens utbredning.

Då emellertid en verkligt fruktbärande undervisning i hälsolära i det syfte utskottet nu angifvit ej lärer komma till stånd utan att, såsom Andra Kammarens utskott i sitt betänkande föreslagit, dels särskilda föreskrifter meddelas rörande undervisningens omfång och sättet för dess meddelande och dels åtgärder vidtagas för lämpliga läroböckers utarbetande och bi- bringande af nödig kompetens åt de lärare som handhafva undervisningen, får Första Kammarens utskott, utan att därmed vilja förorda hälsolärans upptagande såsom särskildt läroämne å undervisningsplanerna, hemställa,

att Första Kammarerna måtte biträda Andra Kam-
marens i förevarande ärende fattade beslut.

Stockholm den 11 maj 1904.

På utskottets vägnar:

CH. E. VON OELREICH.

Grefve *Hamilton* har begärt få antecknadt, att han ej deltagit i detta ärendes behandling inom utskottet.
